

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

THEORY AND PRACTICAL ASPECTS OF ECONOMICS AND INDUSTRIAL ENTERPRISES MANAGEMENT

УДК 336

ІННОВАЦІЙНА ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БЕЗПЕКА ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТИ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЙОГО РОЗВИТКУ

Л.О. Волошук, д.е.н., доц.

А.В. Крисенко

Одеський національний політехнічний університет Одеса, Україна

Волошук Л.О., Крисенко А.В. Інноваційна та інтелектуальна безпека промислового підприємства як об'єкти управління в умовах його розвитку.

Статтю присвячено дослідженню теоретичних засад управління інноваційною безпекою промислового підприємства, яку виокремлено як окрему складову економічної безпеки промислового підприємства в умовах його розвитку. Узагальнено підходи до визначення інноваційної безпеки та уточнено її сутність. Обґрунтовано ключові чинники та складові інноваційної безпеки, серед яких пріоритетно визначена інтелектуальна безпека. Узагальнено визначення інтелектуальної безпеки підприємства та уточнено її сутність як об'єкта управління.

Ключові слова: інноваційна безпека, інновації, інтелектуальна безпека, кадрова безпека, економічна безпека підприємства, інноваційна діяльність, інноваційні витрати

Волошук Л.А., Крысенко А.В. Инновационная и интеллектуальная безопасность промышленного предприятия как объекта управления в условиях его развития.

Статья посвящена исследованию теоретических основ управления инновационной безопасностью промышленного предприятия, которую выделены как отдельную составляющую экономической безопасности промышленного предприятия в условиях его развития. Обобщены подходы к определению инновационной безопасности и уточнена ее сущность. Обоснованно ключевые факторы и составляющие инновационной безопасности, среди которых приоритетной определена интеллектуальная безопасность. Обзор определения интеллектуальной безопасности предприятия и уточнено ее сущность как объекта управления.

Ключевые слова: инновационная безопасность, инновации, интеллектуальная безопасность, кадровая безопасность, экономическая безопасность предприятия, инновационная деятельность, инновационные расходы

Voloshchuk L.A., Krysenko A.V. Innovative and intellectual safety industrial enterprises as object management under its development.

The article studies the theoretical basis of innovation security of industrial enterprises, which were singled out as a separate component of economic security of industrial enterprise in terms of its development. The innovative approaches to determining the safety are overviewed and its essence is clarified. The key factors and innovative security components, including smart security priority identified. The definition of intellectual enterprise security is overviewed and its nature as a control object is specifies.

Keywords: innovative safety, innovation, intellectual security, personnel security, economic security, innovation, innovation cost accounting

Проблематика забезпечення економічної безпеки останнім часом все більше пов'язується з проблематикою управління розвитком на різних рівнях. Те, що явища розвитку та безпеки відтепер неможливо розглядати відокремлено, зокрема, знайшло відображення й в останніх стратегічних документах країни, зокрема Стратегії сталого розвитку «Україна-2020». Розвиток промислових підприємств в сучасних умовах безпосередньо залежить від ступеню його інноваційності, що стосується всіх керованих підсистем, зокрема й підсистеми управління економічною безпекою. Запровадження інновацій в процесі розвитку промислового підприємства спричинює як додаткові можливості, так й додаткові ризики, що потребує активізації системи забезпечення економічної безпеки, також на інноваційних засадах.

Вплив інновацій на досягнення цілей розвитку та забезпечення економічної безпеки обумовив виокремлення такого об'єкту управління як інноваційна безпека, що властивий макро-, мезо- та мікрорівням управління. Вибір промисловими підприємствами інноваційного шляху розвитку вимагає врахування в управлінні механізмів забезпечення інноваційної безпеки, що актуалізує питання формування теоретичного та методично-прикладного підґрунтя управління інноваційною безпекою підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Окрім питання щодо інноваційної безпеки на різних рівнях управління висвітлюються в працях Варшавського А.Е., Власюк О.С., Гавриша О.А.,

Гордуновського О.М., Кириченко О.С., Козаченко Г.В., Коренюка П.І., Краснощоквої Ю.В., Кулаженко В.В., Максимової Т.С., Маслака О.О., Олейнікова О.О., Ревак І.О., Сухорукова А.І., Філіппової С.В., Шибіна А.В., Шлемко В.Т., Яремко Л.А. Водночас, досі не існує чіткого визначення сутності та змісту інноваційної безпеки як складової економічної безпеки промислового підприємства у взаємозв'язку з її іншими складовими, її чинників та відповідних об'єктів управління, майже не приділено уваги дослідженню проблематики забезпечення інноваційної безпеки в умовах розвитку промислового підприємства, які спричинюють особливі загрози та ризики. Адже розвиток та економічна безпека, як об'єкти управління, можуть бути конфліктуючими. Одним з ключових чинників розвитку підприємств, особливо інноваційного, є інтелектуальні ресурси (активи, капітал), що обумовлює й вагомість інтелектуальної складової в забезпеченні економічної безпеки. Втім, інтелектуальна безпека підприємства є досі недостатньо дослідженим явищем, а в більшості праць розглядається з позиції впливу кадрового складу та кадрової політики підприємства на забезпечення економічної безпеки без урахування взаємовпливу інтелектуальної складової на інноваційний розвиток та інноваційну безпеку.

Метою статті є дослідження теоретичних засад управління інноваційною та інтелектуальною безпекою промислового підприємства в умовах його розвитку. Це зумовлює необхідність вирішення таких основних завдань роботи:

- дослідити типові функціональні складові економічної безпеки підприємства, обґрунтувати доцільність виокремлення інноваційної безпеки як окремої складової та об'єкта управління;
- визначити зміст інноваційної безпеки підприємства на основі систематизації та уточнення існуючих поглядів фахівців, наведених у наукових джерелах;
- обґрунтувати ключові чинники та складові інноваційної безпеки промислового підприємства, які виступають об'єктами управління в умовах його розвитку;
- обґрунтувати зміст інтелектуальної безпеки, як пріоритетної складової інноваційної безпеки підприємства, та уточнити її сутність та складові.

Виклад основного матеріалу дослідження

Теорія економічної безпеки підприємства почала формуватися у вітчизняному науковому просторі на початку 2000-х та останні роки демонструє бурхливий розвиток на тлі актуалізації забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях управління. За це час вже сформувався її базовий категорійно-понятійний апарат, виокремилися основні підходи до визначення сутності та складових економічної безпеки підприємства як

об'єкту управління, які, втім залишаються об'єктами наукової дискусії. Різні автори використовують різноманітні визначення економічної безпеки підприємства, але більшість з них однакові в тому, що керівництво підприємства повинне забезпечити ефективне використання ресурсів, задіяних для подолання загроз у досягненні цілей бізнесу, а також, що широкий спектр проблем, з якими пов'язана економічна безпека підприємства, потребує комплексного, системного їхнього розподілу на рівні складових.

В межах найбільш розповсюдженого на даний час функціонального підходу до структуризації економічної безпеки підприємства визначають такі її типові складові:

- фінансову – фінансові результати діяльності підприємства, які відображають його спроможність пристосовуватися до мінливих умов та факторів зовнішнього та внутрішнього середовища;
- інтелектуально-кадрову, що містить два пов'язаних між собою напрямки забезпечення ефективної діяльності підприємства: кадрову, що стосується управління персоналом; інтелектуальну, що стосується аспектів, які визначають якість персоналу підприємства;
- техніко-технологічну, що стосується аспектів, які визначають відповідність рівня технологій підприємства стандартам, а також наявність в підприємства потенціалу для подальшого розвитку;
- інформаційну, яка охоплює аспекти, що формують інформаційне забезпечення прийняття рішення на підприємстві, якості наявної інформації;
- екологічну, що охоплює всі аспекти діяльності підприємства і виробничого процесу, які спричиняють негативний вплив на навколишнє середовище та екологію, ступеню забезпечення екологічного контролю та ефективності витрат підприємства на природоохоронні заходи;
- політико-правову, яка формує правове забезпечення діяльності підприємства, можливості адаптації підприємства до змін в законодавстві, державному управлінні, тощо;
- силову, яка охоплює аспекти діяльності підприємства, що визначають фізичну безпеку його працівників, ступінь збереження майна від негативних впливів та захищеність інформаційних ресурсів підприємства [1].

Як видно, серед типових складових економічної безпеки підприємства інноваційна не зазначається, її окремі риси розкриті у інтелектуально-кадровій та техніко-технологічній складових. Водночас вважаємо доцільним виокремлення саме інноваційної безпеки як окремої та першочергової складової економічної безпеки та об'єкту управління. За сучасних умов головним вирішальним фактором забезпечення розвитку виступають інновації. Саме використання інновацій є ключовим чинником

досягнення довготривалої конкурентоспроможності, а відтак, й економічної безпеки [2].

В основі поняття інноваційної безпеки є термін «інновація». Поняття «інновація» в сучасній науковій літературі має значну кількість багатомірних визначень та інтерпретацій, що узагальнюючи можна визначити як: перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, який втілюється у нових продуктах чи технологіях [3]. У законодавстві України інновації визначено як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва або соціальної сфери [4]. Для формування економічної безпеки підприємства важливим є інновації, які представлені винаходами, що приносять нові технічні досягнення, змінюють стан техніки, значно вдосконалюють виробничі процеси та якість кінцевих продуктів у контексті поступової заміни старої техніки і технології новітніми більш досконалими об'єктами [5]. Водночас, все більшої вагомості в процесах розвитку та забезпечення

безпеки набувають управлінські інновації, спрямовані на підвищення якості та ефективності управлінських процесів. Так, серед головних цілей інновацій у сфері економічної безпеки підприємств визначають такі: визначення проблемних областей в системі забезпечення безпеки організації, вирішення яких вимагає інноваційних підходів; проектування і впровадження комплексних систем безпеки на основі сучасних досягнень науково-технічного прогресу; розробка сучасних програм і методик підготовки персоналу організації до сприйняття і застосування інноваційних технологій у сфері безпеки [6]. Втім сутність інноваційної безпеки розкривається не тільки в застосуванні інновацій в процесі забезпечення економічної безпеки, або в процесі діяльності – для забезпечення конкурентоспроможності, та, як наслідок, задовільного рівня безпеки, але й в захищеності від інноваційних ризиків, захисту результатів інноваційної діяльності підприємства. Дослідження змісту інноваційної безпеки, що визначається різними фахівцями (табл. 1), свідчить про відсутність чіткого та єдиного погляду на це явище, що й ускладнює його розуміння як об'єкту управління.

Таблиця 1. Визначення поняття «інноваційна безпека підприємства» у наукових джерелах

Автор, джерело	Визначення
Максимова Т.С. [7]	Інноваційна безпека підприємства(безпека інноваційного розвитку) – послідовна, запланована, цілеспрямована, комплексна діяльність підприємства щодо зміни кожного з елементів бізнесу певного підприємства, спричинену попитом, обумовлену науково-технічним прогресом і спрямовану на діючу організаційну структуру, технологічні процеси, стиль і методи управління, виготовлену продукцію, джерела сировини й матеріалів, ринки збуту, документообіг та ін.
Маслак О.О. [8]	Інноваційна безпека підприємства – стан підприємства (регіону), що забезпечує формування умов для збільшення можливостей створення і комерціалізації інновацій, використання науково-технологічного потенціалу та є результатом цілеспрямованої діяльності щодо впровадження інноваційної моделі розвитку в усіх аспектах господарювання.
Яремко Л.А. [9]	Інноваційна безпека підприємства (на регіональному рівні) – такий стан економічної, освітньо-наукової, інформаційно-комунікаційної та зовнішньоекономічної сфер, що забезпечує інноваційний саморозвиток регіону. Під останнім розуміється постійне освоєння продуктивніших видів техніки й технологій, оновлення номенклатури товарів і послуг, розширене (якісне) відтворення робочої сили.
Гавриш О.А. [10]	Інноваційна безпека підприємства– такий рівень розвитку інноваційних потужностей та потенціалу підприємства, що дозволяє досягти стану захищеності від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз в умовах нестабільності національної економіки.
Гордуновський О.М. [11]	Інноваційна безпека підприємства – це досягнення стану високотехнологічного, стабільного, економічно ефективного забезпечення інноваціями економіки і соціальної сфери країни, а також створення умов для модернізації галузей виробництва, формування і реалізації політики стабільного соціально-економічного розвитку країни.
Кулаженко В.В. [12]	Інноваційна складова економічної безпеки підприємства – це система заходів безпеки підприємства, покликана: — забезпечувати широке використання інноваційних нововведень як при збуті та виробництві, так і на інших стадіях; — створювати інноваційно-сприятливий клімат як у процесі виробництва, так і у захисті підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.
Краснощокова Ю.В. [13]	Інноваційна безпека підприємства – це процес забезпечення умов за яких нівелюється нейтралізується негативний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на стійкість й ефективність інноваційного процесу, що є основою незалежності, стійкості, ефективності та конкурентоспроможності підприємства в цілому.
Кириченко О.С. [14]	Інноваційна безпека підприємства – невід'ємна складова економічної безпеки підприємства, що забезпечує його збалансований, проактивний (запланований, та стратегічно визначений) інноваційний розвиток у всіх сферах діяльності, спрямований на максимально ефективне використання наявних та безпечно залучення додаткових інвестиційних ресурсів необхідних для забезпечення такого розвитку.
Ісмаїлова Л.Р. [15]	Інноваційна безпека підприємства – це комплекс заходів щодо формування та розвитку інноваційного потенціалу з метою забезпечення конкурентоспроможності підприємств в сучасній економіці. Іншими словами, інноваційна безпека розглядається як функція організованої системи, що забезпечує збереження певної структури, підтримання режиму інноваційної діяльності, реалізацію інноваційних програм і цілей.

Джерело: Складено автором за матеріалами [7-15].

Стан інноваційної безпеки розглядається як баланс результативності, що планується досягнути при запровадженні інноваційного проекту, та загроз пов'язаних з науково технічними розробками, станом технологій та технологічним рівнем на якому знаходиться підприємство та його готовності до втілення таких розробок та технологій.

Так, на думку Краснощокової Ю.В. в інноваційній безпеці вирішальною умовою є дотримання та реалізація інтересів підприємства, а така безпека безпосередньо спрямована на формування необхідних та достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій: продуктових, технологічних, економічних, організаційних та соціальних з метою розроблення та впровадження конкурентоспроможності продукції й технології на рівні світових стандартів [2]. Заслуговує на увагу точка зору Шкарлет С. щодо формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку [17], в якій також розкривається змістовність інноваційної безпеки. Це актуалізує питання активізації інноваційної діяльності підприємства в загальній системі економічної безпеки підприємства.

Як зазначає Лабунська С.В. «процеси впровадження інновацій у господарську діяльність підприємств напряму пов'язані з додатковими економічними ризиками, які призводять до зниження загального рівня показників економічної безпеки підприємства. З іншого боку, відсутність інновацій у діяльності підприємства сама виступає фактором неабиякого ризику та загроз для підприємства» [18].

Таким чином, інноваційна діяльність та розвиток можуть впливати на стан економічної безпеки підприємства як конструктивно, так й деструктивно – порушуючи стан економічної безпеки підприємства не лише за відсутності або неефективності інноваційної діяльності, але й внаслідок її успішності, що спричинює високі темпи економічного зростання підприємства та викликає обурення зовнішнього конкурентного середовища [2].

З точки зору захисного підходу інноваційна безпека може бути визначена як стан безпеки (захищеності від загроз та ризиків) в умовах інноваційної діяльності та інноваційного розвитку підприємства. З точки зору ресурсного підходу інноваційну безпеку можна визначити як такий стан ресурсів підприємства, за якого забезпечується його інноваційний розвиток у всіх сферах діяльності. Таке розуміння обумовлює вибір об'єктів управління в процесі забезпечення інноваційної безпеки, до яких в першу чергу відносяться складові потенціалу та чинники інноваційного розвитку, загрози та ризики інноваційної діяльності та інноваційного розвитку, а метою управління – стає збалансування між рівнем інноваційності та безпеки в процесі інноваційного розвитку підприємства. Водночас, інноваційна безпека стає

елементом потенціалу інноваційного розвитку підприємства ефективне використання якого досягається за умов її задовільного рівня при здійсненні інноваційної діяльності.

Отже, як об'єкт управління інноваційна безпека є комплексним та багаторівневим, де об'єкти управління нижчих рівнів визначаються її чинниками. Серед таких ключових чинників слід зазначити власне інноваційну діяльність, успішність якої в свою чергу залежить від інтелектуального потенціалу, як спроможності генерувати інноваційні знання та рішення, розробляти інноваційну продукцію, сприймати інновації тощо, та фінансового потенціалу, як спроможності фінансувати інноваційну діяльність, яка проявляється в показнику інноваційних витрат підприємства.

Інтелектуальна безпека звичайно розглядається як окрема складова економічної безпеки підприємства, здебільшого ототожнюється з кадровою безпекою та безпосередньо не пов'язується з інноваційною. Водночас, пріоритетність інтелектуальної складової у забезпеченні інноваційного розвитку в сучасних умовах [2] обумовлює доцільність розгляду інтелектуальної безпеки як вирішальної складової інноваційної безпеки підприємства, де її змістовність має бути ширшою, ніж закладається у понятті ефективного управління персоналом (що є в основі кадрової безпеки).

Таким чином, серед ключових складових інноваційної безпеки слід визначити інтелектуальну, що кореспондує з інтелектуальною складовою інноваційного розвитку [2], та виробничо-інноваційну, що втілює інноваційну діяльність безпосередньо у процесі виробництва, та віддзеркалюється, зокрема, у обсягах інноваційних витрат на технологічні (процесові) та продуктивні інновації. Складові та чинники інноваційної безпеки промислового підприємства наведена на рис. 1.

З визначених чинників інноваційна діяльність та інноваційні витрати є більш дослідженими, хоча огляд нормативних та наукових джерел свідчить, що їх сутність, зокрема як об'єктів обліку, є досі дискусійною [16].

Інтелектуальна безпека, як явище та об'єкт управління, є досі недостеменно дослідженою категорією у сучасному безпекознавстві. Як вже зазначалось вище, зазвичай вона ототожнюється з кадровою складовою розвитку, та, відповідно, економічної безпеки підприємства. Проте, зустрічаються й погляди фахівців, де за змістовністю інтелектуальна безпека ототожнюється з інтелектуальним потенціалом та інтелектуальним капіталом підприємства. На наш погляд такий підхід є більш виправданим, проте потребує подальшого розвитку. У табл. 2 представлено визначення поняття «інтелектуальна безпека підприємства» наведені у різних наукових джерелах.

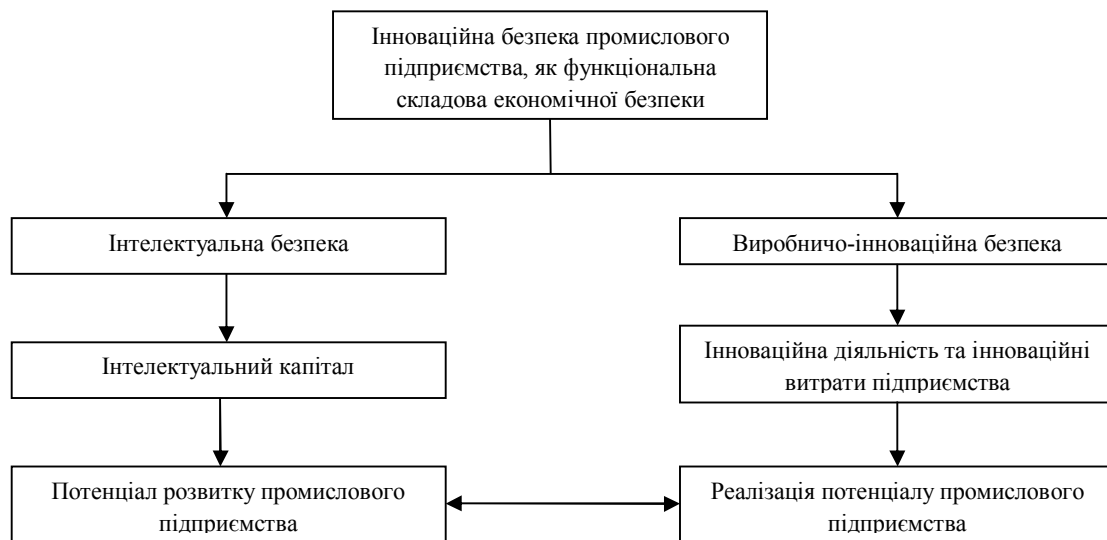

Рис. 1. Складові та чинники інноваційної безпеки промислового підприємства

Джерело: *Власна розробка автора*

Таблиця 2. Визначення поняття «інтелектуальна безпека підприємства» у наукових джерелах

Автор, джерело	Визначення
1	2
Марченко О.С. [19]	Інтелектуальна безпека підприємства (з точки зору захисту кадрової складової) – це захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку, їх продукування, обміну, використання на макро- та мікроекономічних рівнях. Інтелектуальна безпека підприємства (з точки зору захисту інтелектуальної власності) – це захищеність знань як інтелектуальних ресурсів суспільства, що охоплює убезпечення працівників знань та їх інтелектуальної праці, інтелектуального продукту, інтелектуальної власності, інтелектуального капіталу. Основу інтелектуальної безпеки складають науковий і освітній потенціали суспільства, господарюючого суб'єкта, індивідуума.
Міщенко С.П. [20]	Інтелектуально-кадрова безпека підприємства – стан підприємства, при якому всі напрямки інтелектуально-кадрової роботи, сукупність принципів, методів, механізм управління персоналу направлені на виявлення, знешкодження, запобігання, відвернення та попередження загроз, небезпек і ризиків, що спрямовані на персонал та його інтелектуальний потенціал.
Поскрипко Ю.А. [21]	Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки підприємства – синтетична категорія економічної теорії, теорії управління персоналом, економіки праці, соціології, політології. ІКС економічної безпеки є уніфікованою категорією, яка виявляється на всіх рівнях від окремо взятого підприємства до національної економіки і відіграє домінуючу роль у системі безпеки компанії, оскільки ІКС первинна для інших її складових в будь-якій організації. Інтелектуально-кадрова складова включає в себе безпеку життєдіяльності, соціально-мотиваційну безпеку, кар'єрну, професійну, адміністративну безпеку та розглядається як механізм запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємств через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами.
Мандрик О.Я. [22]	Інтелектуально-кадрова безпека підприємства – здатність підприємства досягати економічного зростання на основі застосування знань, вмінь, навичок, досвіду, пізнавальних та духовних здібностей своїх співробітників, їх інтелектуального рівня та інших складників в умовах мінливого середовища, що забезпечують стійкі темпи приросту наявного інтелектуального капіталу, а отже, й безпеки підприємства загалом. У цьому контексті інтелектуально-кадрова безпека охоплює п'ять складників: людський капітал, інтелектуальну власність, ринкові активи, структурні активи, соціальний капітал. Тобто, основою інтелектуально-кадрової безпеки є все те, що дасть змогу збільшити чи примножити вже наявні інтелектуальні ресурси з метою досягнення загальної безпеки підприємства.
Чередниченко Н.В. [23]	Інтелектуальна безпека – рівень володіння сучасними знаннями, впровадження новачій у розвиток персоналу, підвищення рівня професійних знань, навичок, умінь, стимулювання прояву ініціативи та здібностей шляхом створення гнучкої системи преміювання у відповідності з розвитком науково-технічного прогресу.

Продовження таблиці 2

1	2
Лопнова Ш. [24]	Інтелектуально-кадрова безпека підприємства – це складова економічної безпеки підприємства, яка має на меті виявлення, знешкодження, запобігання, відвернення та попередження загроз, небезпек і ризиків, які спрямовані на персонал та його інтелектуальний потенціал, і ті, які йдуть безпосередньо від нього, що повинно проявлятися в системі управління трудовими ресурсами та в кадровій політиці підприємства.
Нагорна І.І. [25]	Інтелектуальна складова економічної безпеки – складова, яка відповідає за збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, тобто охорону сукупності прав на інтелектуальну власність, а також на використання накопичуваних знань і професійного досвіду працівників підприємства.
Костюк Ж.С. [26]	Інтелектуально-кадрова безпека підприємства – складова економічної безпеки, яка відповідає за збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом.

Джерело: Складено автором за матеріалами [19-27]

Отже, переважна частина вчених серед складових економічної безпеки виділяють кадрову, спрямовану на забезпечення захищеності та здатності протистояти внутрішнім і зовнішнім чинникам, пов'язаних з персоналом. Однак, в умовах переходу на інноваційний розвиток інтелектуально-кадрова робота, спеціальні знання та комунікації стають ключовим фактором забезпечення економічного розвитку підприємства, його економічної безпеки. Як видно, як об'єкт досліджень та управління інтелектуальна безпека є напевно одним з самих дискусійних складових економічної безпеки внаслідок превалювання в її сутності та складі інтелектуальних чинників, а саме інтелектуального потенціалу та капіталу підприємства, поелементний склад яких досі є дискусійним у сучасній економічній науці.

На думку Марченко О.С. [19] формування стійкого взаємовигідного взаємозв'язку між інтелектуальною та кадровою підсистемами підприємства сприятиме розробленню та впровадженню інноваційних заходів щодо забезпечення безпеки всіх складових економічної безпеки підприємства. Відповідно, складовими інтелектуальної безпеки є:

- безпека інтелектуальних трудових ресурсів як носіїв знань це такий стан їх захищеності, що забезпечує ефективну реалізацію неявних індивідуальних і колективних знань у процесі діяльності суб'єктів господарювання, запобігає втратам знанневих ресурсів внаслідок опортуністичної поведінки працівників;
- безпека нематеріальних активів як об'єктів права інтелектуальної власності фірми, до яких належать: майнові і немайнові права, об'єкти промислової класності, створена і накопичена фірмою база знань все це носії організаційних знань. Це стан їх захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз, пов'язаних з можливістю їх втрати, несанкціонованого копіювання, використання конкурентами, плагіату та ін.;
- безпека інтелектуального капіталу як стан захищеності інвестицій фірми у знаннєві ресурси. У цьому контексті безпека інтелектуального капіталу є однією з форм

інвестиційної безпеки фірми. Захист інтелектуального капіталу фірми це сукупність заходів щодо його збереження та ефективної реалізації;

- безпека руху знань в організації, що охоплює створення, залучення, розповсюдження (дифузії), оволодіння знаннями, перетворення, обмін, збереження, використання знань як їх об'єктивізація у продукції та послугах фірми;
- кібербезпека захищеність інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Кіберзлочинність як використання новітніх ІКТ, спрямоване проти конфіденційності, цілісності і доступності комп'ютерних систем, мережі комп'ютерних даних, а також зловживання ними є загрозою інтелектуальній безпеці. Це правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; правопорушення, пов'язані з комп'ютерами; правопорушення, пов'язані із змістом; правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав [19].

Втім слід зазначити, що в наведеному переліку має місце деякий «подвійний облік», адже поняття інтелектуального капіталу містить в собі й об'єкти права інтелектуальної власності, й інтелектуальний потенціал трудових ресурсів. Водночас, слід погодитись з прихильниками захисного підходу в тому, що інтелектуальна безпека – це, в першу чергу, стан захищеності інтелектуальних ресурсів підприємства, з уточненням, що саме цей стан дозволяє здійснювати трансформацію інтелектуальних ресурсів в інтелектуальний потенціал та надалі капітал в процесі розвитку підприємства, зокрема інноваційного.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що в сучасних умовах розвитку саме інноваційна безпека повинна розглядатись як визначальна складова економічної безпеки інноваційно-активного промислового підприємства, а інтелектуальна безпека – у безпосередньому зв'язку з інноваційною, адже саме інтелектуальна складова є однією з пріоритетних у забезпеченні розвитку та економічної безпеки промислового підприємства в умовах сучасної інноваційної та знаннєвої економіки.

Висновки

Отже, в ході досліджень обгрунтовано, що інноваційна безпека підприємства є однією з ключових складових економічної безпеки в сучасних умовах, що може бути визначена як стан захищеності від загроз та ризиків в умовах інноваційної діяльності та інноваційного розвитку підприємства, та такий стан ресурсів підприємства, за якого забезпечується його

інноваційний розвиток у всіх сферах діяльності. Інтелектуальна безпека є пріоритетною складовою інноваційної, уособлюючи в собі стан захищеності інтелектуальних ресурсів підприємства, що дозволяє здійснювати трансформацію інтелектуальних ресурсів в інтелектуальний потенціал та надалі капітал в процесі інноваційного розвитку підприємства.

Abstract

The article studies the theoretical bases of innovation security of industrial company. Determined that through the typical components of economic security the innovation one is not mentioned, and its individual features disclosed in the intellectual, human and technical and technological components. The necessity of isolating the innovative security as a separate component of economic security and object of management is grounded. Approaches to determining the innovative safety are overviewed and its essence is clarified, is revealed not only in the application of innovation in ensuring economic security, but also protection from the risks of innovation, protection of innovation of enterprise. Grounded key factors and components of the innovative security, which include intellectual, which corresponds with the intellectual component of innovative development, and production and innovation that embodies innovation directly in the production process, and is reflected in particular in the scope of innovation costs. The definition of enterprise' intellectual security is overviewed and its essence as such a state of security of business intelligence is specified, in which the possible transformation of the intellectual resources into the intellectual potential and then into the intellectual capital in the innovative development of industrial enterprises. Summed up that in the present conditions the innovative security should be seen as a defining component of economic security of innovation-active industrial enterprises, and intellectual security – in direct connection with the innovation, that defines their priority as facilities of management in the development of the enterprise.

JEL Classification: L 12, O 31.

Список літератури:

1. Філіппова С.В. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління: [моногр.] / С.В. Філіппова, Л.О. Волощук, С.О. Черкасова. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 196 с. – Режим доступу: http://economics.opu.ua/files/scientific-base/monogr/filippova_voloschuk_cherkasova_2015.pdf.
2. Волощук Л.О. Інноваційний розвиток та економічна безпека промислових підприємств: проблеми комплексного управління. Монографія. – Одеса: Вид-во «Апрель», 2015. – 396 с. – Режим доступу: http://economics.opu.ua/files/scientific-base/monogr/voloschuk_2015.pdf.
3. Донець, Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання. – К.: Центр навчальної літератури, – 2006. – 312 с.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність в Україні» від 04.02.2002 р. №40IV: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
5. Кузнєцова Т.В. Система забезпечення економічної безпеки на рівні підприємства / Т.В. Кузнєцова, Л.А. Шергіна // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Економіка». – 2011. – № 3 (55). – С. 153-158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvgrp/ekon/2011_3/Vek5519.pdf.
6. Гнилицкая Л.В. Теоретико-методологические и прикладные основы обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности: [Монография] / Л.В. Гнилицкая, А.Н. Захаров, П.Я. Прыгунов. – К.: Дорадо-Друк, 2011. – 290 с.
7. Максимова Т.С. Формування інноваційної політики підприємства / Т.С. Максимова, О.В. Філімонова, К.В. Лиштван // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2 (20) – С. 181-183.
8. Маслак О.О. Безпека інноваційного розвитку промисловості як складова національної безпеки країни / О.О. Маслак // Бізнес Інформ №7. – 2014. – С. 93-97.
9. Яремко Л.А. Формування безпечного функціонування економіки на інноваційних засадах: регіональний аспект / Л.А. Яремко // Вісник національного університету «Львівська політехніка» № 579. Проблеми економіки і управління. – 2007. – С. 326-329.
10. Гавриш О.А. Інноваційний розвиток як необхідна складова економічної безпеки сучасних підприємств / О.А. Гавриш, Г.М. Черняк // Економічний вісник Національного технічного

- університету України «Київський політехнічний інститут». – Режим доступу: <http://economy.kpi.ua/uk/node/790>.
11. Гордуновський О.М. Сучасний стан та напрями посилення інноваційної безпеки України / О.М. Гордуновський // *Фінансовий простір*. – №2 (14). – 2014. – С. 23-29.
 12. Кулаженко В.В. Особливості інноваційної складової економічної безпеки підприємства / В.В. Кулаженко // *Вісник КНУТД*. – №2. – 2012. – С. 123-127.
 13. Краснощоква Ю.В. Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах інтеграції [*Електронний ресурс*] / Ю.В. Краснощоква // *Управління розвитком*. – 2011. – № 4 (101) – С. 177-178.
 14. Кириченко О.С. Забезпечення економічної безпеки підприємств на основі проактивного інноваційного розвитку / О.С. Кириченко // *Університет економіки та права «КРОК»*, Київ. – 2012. – С. 132-141.
 15. Ісмаїлова Л.Р. (2013). Інноваційна безпека як одна із складових економічної безпеки підприємства / [*Електронний ресурс*] / Л.Р. Ісмаїлова // *Управління сучасним підприємством : матеріали ІХ-ї Міжнародої науково-практичної конференції, 25-26 квітня 2013 р.: тези доп.* – К.: НУХТ, 2013. – С. 50-52. Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/23938>.
 16. Крисенко А.В. Інноваційні витрати промислових підприємств: проблеми їх відображення в бухгалтерському обліку / С.В. Філіппова, О.А. Варчук, А.В. Крисенко // *БізнесІнформ*. 2015. №5 [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: <http://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2015>.
 17. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія / С.М. Шкарлет. – К.: Книжк. вид-во НАУ, 2007. – 415 с.
 18. Лабунська С.В. Підходи щодо формування показника інноваційної спроможності в загальній системі економічної безпеки підприємства / С.В. Лабунська // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – № 39. – 2012. – С. 55-59.
 19. Марченко О.С. Інтелектуальна безпека у вимірі економіки знань / О.С. Марченко // *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. – № 1 (8) . – 2012. – С. 278-279.
 20. Міщенко С.П. Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки підприємств залізничного транспорту: напрямки забезпечення / С.П. Міщенко // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – № 52. – 2015. – С. 45-52.
 21. Поскрипко Ю.А. Механізми вдосконалення інтелектуально-кадрової складової економічної / Ю.А. Поскрипко // *Наукові записки УНДІЗ*. – 2012. – №2(22). – С. 118-120.
 22. Мандрик О.Я. Інтелектуально-кадрова безпека торговельного підприємства та її місце в забезпеченні його розвитку / О.Я. Мандрик // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2010. – №20.14. – С. 214-218.
 23. Чередниченко Н.В. Кадрова безпека як складова частина економічної безпеки підприємства/ Н.В. Чередниченко// [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/8570/1/579.doc>.
 24. Лопнова Ш. Місце кадрової безпеки в економічній безпеці підприємства/ Ш. Лопнова// [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/28142-M%D1%96s%D1%81e_kadrovo%D1%97_bezpeki_v_ek/1.html.
 25. Нагорна І.І. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / І.І. Нагорна// [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: http://eu.in.ua/ukr/news/241_nagorna_i.i._diagnostika_rivnja_ekonomichnoi_bezpeki_pidpriemstva.doc.
 26. Костюк Ж.С. Функциональные составляющие экономической безопасности предприятий железнодорожного транспорта / Ж.С. Костюк // *Вісник економіки транспорту і промисловості* №42, 2013. – С. 308-311.

References:

1. Filypova, S.V., Voloshchuk, L.O., & Cherkasova, S.O. (2015). Ekonomichna bezpeka pidpryyemstv realnoho sektoru ekonomiky v umovakh vartisno-orientovanoho upravlinnya [The economic security of the real economy in terms of value-oriented management]. Odesa: FOP Bondarenko M.O. Retrieved from http://economics.opu.ua/files/scientific-base/monogr/filippova_voloschuk_cherkasova_2015.pdf [in Ukrainian].
2. Voloshchuk, L.O. (2015). Innovatsiynyy rozvytok ta ekonomichna bezpeka promyslovykh pidpryyemstv: problemy kompleksnoho upravlinnya [Innovative development and economic security of industrial enterprises: complex management problems]. Odesa: Vyd-vo "Aprel". Retrieved from http://economics.opu.ua/files/scientific-base/monogr/voloschuk_2015.pdf [in Ukrainian].

3. Donets, L.I. (2006). Ekonomichni ryzyky ta metody yikh vymiryuvannya [Economic risks and methods of measurement]. K.: Tsentr navchalnoyi literatury [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy "Pro innovatsiynu diyalnist v Ukraini" vid 04.02.2002 r. №40IV [The Law of Ukraine "On Innovation Activity in Ukraine" dated 04.02.2002 p. №40IV]. (2002, 4 February) Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15> [in Ukrainian].
5. Kuznyetsova, T.V., & Sherhina, L.A. (2011). Systema zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky na rivni pidpryyemstva [The system of economic security at the enterprise]. Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannya. Seriya "Ekonomika" – Proceedings of the National University of Water and Environment. Sedence "Economy", 3 (55),153-158 Retrieved from http://archive.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvvp/ekon/2011_3/Vek5519.pdf [in Ukrainian].
6. Gnilit'skaya, L.V., Zakharov, A.N., & Prygunov, P.Ya. (2011).Teoretiko-metodologicheskiye i prikladnyye osnovy obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti subyektov khozyaystvennoy deyatel'nosti [Teoretiko-methodological and applied bases of maintenance of economic safety of subjects of economic activity]. K.: Dorado-Druk [in Russian].
7. Maksymova, T.S. Filimonova, O.V. & Lyshtvan, K.V. (2010). Formuvannya innovatsiynoyi polityky [Formation of innovative enterprise policy]. Ekonomichnyy visnyk Donbasu – Economic Bulletin of Donbass, 2, 181-183 [in Ukrainian].
8. Maslak, O.O. (2014).Bezpeka innovatsiynoho rozvytku promyslovosti yak skladova natsionalnoyi bezpeky krayiny [Security of innovative development of industry as part of national security countryyiny]. Biznes Inform – Inform Business, 7, 93-97 [in Ukrainian].
9. Yaremko, L.A. Formuvannya bezpechnoho funktsionuvannya ekonomiky na innovatsiynikh zasadakh: rehionalnyy aspekt [Formation safe operation of the economy on the basis of innovation, regionally aspect]. Problemy ekonomiky i upravlinnya – Problems of Economics and Management, Visnyk natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika, 579, 326-329 [in Ukrainian].
10. Havrysh, O.A., & Chernyak, H.M. Innovatsiynyy rozvytok yak neobkhidna skladova ekonomichnoyi bezpeky suchasnykh pidpryyemstv [Innovative development as a necessary component of economic security of modern enterprises, be stressed]. Ekonomichnyy visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyyivskyy politekhnichnyy instytut" – Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Retrieved from <http://economy.kpi.ua/uk/node/790> [in Ukrainian].
11. Hordunovskyy, O.M. (2014). Suchasnyy stan ta napryamy posylennya innovatsiynoyi bezpeky Ukrainy [The current state and direction of strengthening the innovative safety Ukraine]. Finansovyy prostrir, 2 (14). Finansial Hordunovskyy space, 23-29 [in Ukrainian].
12. Kulazhenko, V.V. (2012). Osoblyvosti innovatsiynoyi skladovoyi ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Features innovative component of economic security]. Visnyk KNUTD – Bulletin KNUTD, 2, 123-127. [in Ukrainian].
13. Krasnoshchokova, Yu.V. (2011). Innovatsiyna bezpeka pidpryyemstva yak zaporuka konkurentospromozhnosti v umovakh intehratsiyi [Innovative enterprise security as a guarantee of competitiveness in terms of integration]. Upravlinnya rozvytkom – Development Management, 4 (101), 177-178 [in Ukrainian].
14. Kyrychenko, O.S. (2012). Zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstv na osnovi proaktyvnoho innovatsiynoho rozvytku [Ensuring economic security through proactive enterprise-tion Innovation Development]. Universytet ekonomiky ta prava "KROK" – University of Economics and Law "Krok", Kyiv, 132-141 [in Ukrainian].
15. Ismayilova, L.R. (2013). Innovatsiyna bezpeka yak odna iz skladovykh ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Innovative security as one of the components of economic security]. Modern enterprise management: IX Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya (25-26 kvitnya 2013 r.) – XI th International Scientific Conference, 50-52. K.: NUKHT. Retrieved from <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/23938> [in Ukrainian].
16. Krysenko, A.V., Filyppova, S.V., & Varchuk, O.A. (2015). Innovatsiyni vytraty promyslovykh pidpryyemstv: problemy yikh vidobrazhennya v bukhhalterskomu obliku [Innovative industrial costs, problems of their reflection in bookkeeping, accounting lterskomu]. BiznesInform, 5. Retrieved from <http://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2015> [in Ukrainian].
17. Shkarlet, S.M. (2007). Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: innovatsiynyy aspekt [The economic security of the enterprise: Innovation] K.: Knyzhk. vyd-vo NAU [in Ukrainian].
18. Labunska, S.V. (2012). Pidkhody shchodo formuvannya pokaznyka innovatsiynoyi spromozhnosti v zahalnyi sys-temi ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Approaches to the formation rate of innovation capability in the general topic sy-economic security]. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of Economics and transportation industries, 39, 55-59 [in Ukrainian].
19. Marchenko, O.S. (2012). Intelktualna bezpeka u vymiri ekonomiky znan [Intelligent safety in terms of the knowledge economy] Visnyk Natsionalnoho universytetu "Yurydychna akademiya Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho". Herald-fore Nations University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise", 1(8), 278-279 [in Ukrainian].

20. Mishchenko, S.P. (2015). Intelktualno-kadrova skladova ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstv zaliznychnoho transportu: napryamky zabezpechennya [Intellectual and personnel component of economic safety of rail transport, providing directions]. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Journal of Transport Economics and Industry, 52, 45-52 [in Ukrainian].
21. Poskrypko, Yu.A. (2012). Mekhanizmy vdoskonalennya intelektualno-kadrovoyi skladovoyi ekonomichnoyi [Mechanisms for improving intellectual and human resources component of economic]. Naukovi zapysky UNDIZ – Scientific notes UNDIZ, 2, 118-120 [in Ukrainian].
22. Mandryk, O.Ya. (2010). Intelktualno-kadrova bezpeka torhovelnoho pidpryyemstva ta yiyi mistse v zabezpechenni yoho rozvytku [Intellectual and personnel security of commercial enterprise and its place in OJEC-tions of his]. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny – Scientific Herald NLTU Ukraine, 20, 214-218 [in Ukrainian].
23. Cherednychenko, N.V. Kadrova bezpeka yak skladova chastyna ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Personnel safety as part of the economic security] Retrieved from <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/8570/1/579.doc> [in Ukrainian].
24. Lopnova, Sh. Mistse kadrovoyi bezpeky v ekonomichniy bezpetsi pidpryyemstva [Personnel security in the economic security of the enterprise]. Retrieved from http://vuzlib.com.ua/articles/book/28142-M%D1%96s%D1%81e_kadrovo%D1%97_bezpeki_v_ek/1.html [in Ukrainian].
25. Nahorna, I.I. Diahnostyka rivnya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Diagnosis of economic security] Retrieved from http://eu.in.ua/ukr/news/241_nagorna_i.i._diagnostika_rivnja_ekonomichnoi_bezpeki_pidpriemstva.doc [in Ukrainian].
26. Kostyuk, Zh.S. Funktsionalnyye sostavlyayushchiye ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiy zheleznodorozhnogo transporta [Functional components of economic security of railway transport enterprises]. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Journal of economy and transport industry, 42, 308-311 [in Russian].

Надано до редакційної колегії 01.12.2016

Волощук Лідія Олександрівна / Lidiiia O. Voloshchuk
l.a.voloshchuk@gmail.com

Крисенко Анастасія Валеріївна / Anastasiia V. Krysenko
nastyia08kr@gmail.com

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Інноваційна та інтелектуальна безпека промислового підприємства як об'єкти управління в умовах його розвитку [Електронний ресурс] / Л. О. Волощук, А. В. Крисенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 6 (28). – С. 53-62. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opi.ua/files/archive/2016/n6.html>